

STATISTIKANÕUKOGU KOOSOLEKU PROTOKOLL

Tallinn

02.02.2017 nr 1 sn

Algus kell 10.30, lõpp kell 12.35

Juhatas: Tõnu Kollo

Protokollis: Meliita Niklus

Võtsid osa: Ülo Kaasik, Urmet Lee, Kätlin Mandel, Allan Puur, Margus Sarapuu, Tuulikki Sillajõe

Puudusid: Taavi Kand, Ilmar Lepik, Hannes Pahapill, Viljar Peep, Hede Sinisaar, Marko Udras

Kutsutud:

Statistikaameti üldosakonna juhtivspetsialist Diana Beltadze

Statistikaameti meetodika ja analüüsi osakonna juhataja Kaja Sõstra

Rahandusministeeriumi halduspoliitika osakonna peaspetsialist Peeter Viigimets

Tervise Arengu Instituudi tervisestatistika osakonna juhataja Natalja Eigo

Andmekaitse Inspeksiooni inspektor Kristjan Küti

Päevakord:

1. Ülevaade registripõhise rahva ja eluruumide loenduse (REGREL) esimese prooviloenduse tulemustest
2. Loendusmeetodi valikust Eesti 2020. aasta rahvaloendusel
3. Statistikanõukogu aruanne 2016 tegevuste kohta
4. Statistikanõukogu tööplaan 2017
5. Statistikaameti esindaja statistikanõukogus

Otsustati:

Kinnitada päevakord.

1. Ülevaade registripõhise rahva ja eluruumide loenduse (REGREL) esimese prooviloenduse tulemustest, Diana Beltadze ja Kaja Sõstra

Statistikaamet tegi järgmise rahva ja eluruumide loenduse vooru jaoks esimese prooviloenduse 2016. aastal (seisuga 31.12.2015). Prooviloenduse käigus hinnati loenduse tunnuste moodustamisel kasutatavate registrite kvaliteeti, meetodika toimimist ja loendust toetava tarkvara valmisolekut registripõhiseks loenduseks. Prooviloenduse tulemusi tutvustati eluruumide osas avalikkusele novembris 2016 ja isikute osas detsembris 2016. Loenduskomisjon arutas prooviloenduse tulemusi samuti detsembris. Prooviloenduse raport on avaldatud Statistikaameti veebilehel.

Esimese prooviloenduse kõik üldkogumid ja prooviloenduse eesmärgiks seatud kohustuslikud tunnused said moodustatud. Suurim töö tehti üldkogumite fikseerimise meetodika väljatöötamisel. Inimeste üldkogumi moodustamiseks loodi residentsuse indeks. Edaspidi peaks see oluliselt lihtsustama rahvastikustatistika tarbimist, kuigi meetodilist muudatust on keeruline kommunikeerida. Eriti arvestades asjaolu, et rahvastiku aegread 1998–2011 on veel ümber arvatamata.

Eluruumide üldkogumi moodustamiseks kasutati aadressiandmete süsteemi (ADS) ja ehitisregistri (EHR) kombinatsiooni, sest EHR on alakaetud. Asustatud eluruumide ja tavaleibkondade arv jäi alakaetuks, sest 3,7% inimestel ei ole elukoht teada eluruumi täpsusega.

Pärast 2011. aasta rahvaloendust on suurim samm REGRELi ettevalmistuses olnud ADSi standardi kasutuselevõtt registrites. See on teinud isikute ja eluruumide sidumise oluliselt lihtsamaks.

REGRELi esimesel prooviloendusel kasutati 24 registri andmeid, millest 3 registri (RR, ADS, kogumispensioni infosüsteem) omad hõivati automaatselt ja 21 registrist andmebaasi väljavõttena. Enim andmekogusid (17) oli vaja inimeste üldkogumi ehk kogurahvastiku moodustamiseks.

REGRELi suurim probleem on registreeritud ja tegeliku elukoha erinevus. See mõjutab alalise elukoha madalaima taseme (omavalitsusüksus) jaotust ning kõiki leibkonna ja perekonnaga seotud tunnuseid. Eriti on rahvaarvu probleemi välja toonud Tallinna ümbruse valdade esindajad, kellel tekitab alahinnatud rahvaarv planeerimisel probleeme. Võimalus olukorda parandada, s.t tegelikke ja registreeritud andmeid kokku viia, on motiveerida elanikke oma tegelikke aadresse rahvastikuregistris registreerima. Paraku ei ole riigi tasandil mehhanisme, mis seda tagaksid.

Et REGRELi jaoks siiski lahendus leida, kavatseb Statistikaamet 2017.–2020. aastatel residentsuse indeksi kogemusele toetudes luua partnerluse indeksi ja võtta kasutusele suurandmeid (nt elektritarbimise ja mobiilpositsioneerimise andmed).

Partnerluse indeksi abil üritatakse lahendada probleemi, kuidas registreeritud ja muu teabe põhjal kindlaks teha inimeste partnerlussuhted.

Indeksi arendamiseks on SA uuringute andmed, millega on kavas linkida registriandmed ja arvutada partnerluse indeksid.

Mobiilpositsioneerimise andmetega üritatakse isikute elukohti täpsustada ning saada sisendit partnerlusindeksisse. Statistikaamet osaleb koos Tartu ja Tallinna Ülikooli teadlastega IMO (infotehnoloogiline mobiilsusobservatoorium) projekti töös, mille üheks osaks on mobiilpositsioneerimise andmete kasutamine isikute mobiilsuse uurimisel. Meetodika väljatöötamise esimeses etapis kasutatakse ainult selleks nõusoleku andnud isikute andmeid. Kui on leitud õiguslik lahendus isiku nõusolekuta mobiilpositsioneerimise andmete kasutamiseks, siis teises etapis testitakse ja täpsustatakse meetodikat laiemal isikute ringil ning lahendatakse tehnilised küsimused, et tagada valmisolek senisest kordades suuremate andmemahude töötlemiseks.

Arutelu ja ettepanekud:

Kui võrrelda tarbija-uuringuid enne ja pärast 2011. aasta rahvaloendust, siis statistika kasutamise alane teadmus on kümne aastaga vähenenud. Probleem on sügavam, paljud kohalikud omavalitsused ütlevad, et nad ei vajagi tegelikkust kajastavaid andmeid.

REGREL maksumus aastatel 2017–2020 on 3,8 miljonit eurot, millest 3,2 miljonit on Statistikaameti tegevuskulud ja 0,6 miljonit struktuurifondide investeeringud.

Mobiilpositsioneerimise puhul tuleb olla kindel, et Statistikaameti tegevus oleks kooskõlas inimeste põhiõigustega. Teema vajab õigusliku aluse analüüsi.

Kui isegi paljude registreeritud linkimisel ei ole võimalik tegelikkust adekvaatselt hinnata, siis kas selliseid andmeid üldse on mõtet kasutada?

Vaja on leida lahendus leibkondade arvu määramiseks. Kui täna on riik olukorras, kus registreeritud elukoht ei pruugi vastata tegelikule, siis pärast traditsiooniliste loenduste lõpetamist ei ole enam võimalik ka millegagi võrrelda.

Kahtlane on koguda inimeste elukoha andmed veebiküsitluse teel, sest 2011. aasta rahvaloendusel esitasid inimesed veebis sageli rahvastikuregistris kirjas oleva elukoha, kuigi tegelikult elasid mujal. Statistikaamet pidi saatma loendajad elukohti täpsustama. Ei ole usutav, et inimesed käituks 2020 teisiti.

Tuleb vältida ühekordseid lahendusi. Kuigi täna näevad EL määrused ette rahvaloendust iga 10 aasta tagant, käib arutelu, et need toimuks täies mahus iga 5 aasta tagant ja väiksemate tunnuste hulgaga lausa igal aastal. See teeb REGRELi läbiviimise eriti oluliseks.

Teise prooviloenduse tunnuste maht on sama, mis esimese puhul. Tõenäoliselt tuleb juurde uusi andmeallikaid, eesmärk on vähendada andmehõivele kuluvat aega. Selleks ajaks peavad olemas

olema ADS-liidesed ja andmekogudel x-tee andmehõive valmisolek. See annab andmetöötluks aega juurde.

Otsustati:

1.1 Võtta info teadmiseks.

1.2 Toetada Statistikaameti püüdlusi meetoodika arendamisel ja õigusruumi tõlgendamise täpsustamisel, et Eestis saaks läbi viia registripõhise rahvaloenduse.

1.3 Soovitada konsulteerida statistika tegemisel suurandmete kasutamise võimalikkuse üle õiguskantsleriga.

2. Loendusmeetodi valikust Eesti 2020. aasta rahvaloendusel, Allan Puur

Allan Puur esitas ülevaate koostöös Tiit Tammaru ja Raul Eametsaga detsembris 2016 loenduskomisjonile tehtud ettekandest. Selles leiti, et registrite põhjal saadud leibkondade andmed ei kajasta tegelikult piisavalt adekvaatselt ja seepärast ei ole need kasutatavad ei teaduse tegemisel ega ka riigi juhtimisotsuste tegemisel.

Alternatiivina soovitati teha 2020 loendus kombineeritud meetodil, s.t kasutada registrite kõrval ka veebiloendust, sh just elukoha määramiseks. Andmete kvaliteeti ja kasutatavust silmas pidades ei tundu asjaolu, et kombineeritud loendus oleks ca 8 miljoni euro võrra kallim, argumendina. Tundub, et oleks tark hoida mõlemat alternatiivi laual. Seda juhaks, kui mobiilpositsioneerimine ja partnerlusindeks ei lahenda kõiki probleeme.

Arutelu ja ettepanekud:

Tegelikult peaksid REGRELi püsikulud tulevikus vähenema, kui võtta aluseks ÜRO andmed loenduste maksumuse kohta. Neist odavaimate puhul jääb maksumus alla 1 dollari inimese kohta. Eestil on seni kulunud umbes 12 dollarit inimese kohta.

REGRELi üks suur pluss on see, et paraneb andmete kvaliteet registrites. See kasu laieneb ka rahvaloenduste vahelistele aastatele ja teistele asutustele, sh teadlastele. 2018. aasta 31. detsembri seisuga toimuv teine prooviloendus peab näitama, kui palju tunnuste kvaliteet on paranenud.

Statistikaameti isiku-uuringutes osaleb igal aastal ca 50 000 isikut. See tähendab, et sisuliselt testib Statistikaamet selle hulga pealt rahvastikuregistri aadressi vastavust tegelikule elukohale.

Praegu on järgmine rahva ja eluruumide loendus Eestis kavandatud aastaks 2021. ÜRO lubab seda teha kuni aastani 2025. Kuni selle ajani on võimalik kasutusele võtta plaan B, kui teine prooviloendus seniseid probleeme ei lahenda.

Otsustati:

2.1 Võtta info teadmiseks.

2.2 Jälgida rahvaloenduse meetoodika väljatöötamist ja teise prooviloenduse tulemusi.

3. Statistikanõukogu aruanne 2016 tegevuste kohta

Tõnu Kollo tutvustas koostatud aruande projekti. Nõukogu kõikidel liikmetel on võimalik teha täiendusettepanekuid. 1. aprilliks tuleb aruanne esitada Rahandusministeeriumile.

Otsustati:

3.1 Statistikanõukogu liikmed saavad parandusettepanekud 2016. aasta tegevuste aruandesse aadressil meliita.niklus@stat.ee hiljemalt 20. veebruariks.

4. Statistikanõukogu tööplaan 2017

Peadirektori kandidaatide ärakuulamine statistikanõukogule on planeeritud 24. märtsi koosolekule. Ei ole veel teada, kas tippjuhtide valiku komisjon esitab nõukogule ühe või mitu kandidaati. Nõukogu ülesanne on komisjonile avaldada arvamust kandidaatide sobivuse kohta.

Kui uus peadirektor on mõne aja ametis olnud, saab ta nõukogule esitada oma täpsustatud visiooni Statistikaameti arengust.

Statistikaamet tänab kõiki nõukogu liikmeid, kes osalesid e-statistika visiooni ettevalmistamisel Andres Oopkauba eestvedamisel. Huvigruppide esindajate ajurünnakute põhjal koostatud visioonidokument saadetakse lähapäevil teadmiseks nii aruteludes osalenutele kui ka kõikidele statistikanõukogu liikmetele. Statistikaameti uuel peadirektoril on võimalik seda edasi arendada.

Otsustati:

4.1 Kinnitada statistikanõukogu tööplaani 2017.

5. Statistikaameti esindaja statistikanõukogus

Tõnu Kollo andis teada, et kuni Statistikaameti uue peadirektori ametisse nimetamiseni on Statistikaameti peadirektori ülesannetes Tuulikki Sillajõe, kes esindab Statistikaametit sel ajal ka statistikanõukogus.

Otsustati: Võtta info teadmiseks.

LISAD:

1. REGREL meetodika arendused
2. Ülevaade REGREL projekti seisust ja esimese prooviloenduse tulemustest
3. Loendusmeetodi valikust: Eesti 2020
4. Statistikanõukogu 2016. aasta aruanne
5. Statistikanõukogu tööplaani 2017

(allkirjastatud digitaalselt)

Tõnu Kollo
Koosoleku juhataja

Meliita Niklus
Protokollija